

Щербакова І.С., старший викладач кафедри обліку і аудиту,
Дніпропетровський державний аграрний університет,
Калініченко С.М., старший викладач кафедри організації
виробництва, бізнесу і менеджменту,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства ім. П. Василенка

ВИРОБНИЧІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ВИРОБНИКІВ ТА ЇХ ПРОДУКЦІЇ

Постановка проблеми. Щоб вистояти у конкурентній боротьбі, товаровиробник має пропонувати продукцію високої якості, спроможну задовольняти вимогам та забезпечувати постійний та стабільний економічний ефект. Конкурентоспроможність виробництва сільськогосподарської продукції та відповідно її виробників визначається як на світовому (зовнішньому), так і внутрішньому ринках. При цьому конкурентоспроможність продукції розглядається, як її можливість, в більшій мірі, користуватися попитом на досліджуваних ринках, зберігаючи високу частку попиту у загальному обсязі її виробництва за умов найкращого забезпечення внутрішнього попиту перш за все товарами власного виробництва. Таким чином, конкурентоспроможною є продукція, що користується попитом за умов відкритого ринку, є прибутковою тривалий час, відповідає вимогам конкурентного ринку, має значну питому вагу експорту в загальному виробництві, забезпечуючи значною мірою внутрішній попит. Інакше кажучи, конкурентоспроможність – це здатність задовольнити попит споживачів на доступних для них і вигідних для товаровиробників умовах, що й спонукає до пошуку балансу виробництва і споживання продукції, а відповідно й до певного оптимуму в розподілі ресурсів між сферами та видами виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізом та вирішенню проблем забезпеченості конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та їх продукції присвячено чимало наукових праць таких вчених, як П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, М.В. Зубець, Ю.Ф. Мельник, Ю.Я. Лузан, М.Й. Малік, М.Г. Лобас, Г.М. Паламарчук, В.М. Трегобчук та інші. Проте з точки зору систематизації і структуризації обставин і аспектів забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції стосовно ринку, а також дослідження механізмів їх впливу на конкурентоспроможність підприємств аграрного сектора, існує ще чималий перелік невивчених питань, що й зумовило необхідність подальшого дослідження поставлених цілей.

Ціль роботи. Метою даної публікації є спроба систематизувати виробничі аспекти забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, а відповідно й аграрних товаровиробників, у сучасних умовах господарювання; дослідження важелів впливу на кожну з виділених груп цих аспектів на внутрішніх ринках сільськогосподарської продукції та продовольства.

Виклад основного матеріалу. Конкурентоспроможність аграрних виробників та їх продукції з теоретичних позицій розкривається через дві категорії: конкурентоспроможність продукції та конкурентоспроможність підприємства. При цьому конкурентоспроможність продукції є більш вузькою, суто ринковою категорією, яка визначає збутовий потенціал того чи іншого товару, а конкурентоспроможність підприємства є комплексною категорією, формування якої передбачає залучення інструментарію аналізу та оцінки потенціалу підприємства, визначення його позиції на ринку та тенденцій розробки, розвитку та реалізації загальної стратегії підприємства.

Однак, ключовим аспектом для опрацювання дієздатних методик управління конкурентоспроможністю є не стільки визначення вказаних категорій, хоча й не можливо перебільшити їх теоретико-методологічне значення, скільки опрацювання наукових основ здійснення процесу забезпечення конкурентоспроможності виробника та його продукції.

Під процесом забезпечення конкурентоспроможності виробника та його продукції, на наш погляд, слід розуміти ефективну реалізацію системи заходів, спрямованих на досягнення таких характеристик продукції та створення таких умов виробництва, за яких збут певного виду продукції досягає оптимального рівня при збереженні цих досягнень, а підприємство не втрачає здатності управляти обсягами, ціною та якістю продукції, що виробляється (постачається), отримуючи при цьому адекватні та прогнозовані фінансові результати своєї оперативної діяльності. На виконання згаданих умов впливають певні обставини об'єктивного та суб'єктивного характеру, групи яких можна структурувати як виробничі, товарні та інфраструктурні аспекти забезпечення конкурентоспроможності.

Ефективність виробництва будь-якої продукції забезпечується перш за все співвідношенням її собівартості і якісних характеристик. У свою чергу на рівень цього співвідношення впливає ряд організаційно-економічних заходів. Так, **виробничими аспектами** забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, а відповідно й аграрних товаровиробників, у сучасних умовах господарювання, на наш погляд, можна виділити наступні:

1) *оптимальний розмір виробництва*, який забезпечує вищий рівень продуктивності праці та нижчу собівартість продукції порівняно з невеликим обсягом виробництва. Месель-Веселяк В.Я. оптимальними вважає розміри аграрних підприємств на рівні 3-6 тис. га сільськогосподарських угідь, з яких понад 2 тис. га зайнято під зерновими культурами; молочно-товарних ферм з поголів'ям корів 600-1000 гол., по дорощуванню і відгодівлі ВРХ – 1-3 тис. гол. за рік, а свиней – 6-10 тис. гол. При цьому, за словами науковця, собівартість продукції знизиться на 25-30 %, а продуктивність праці зросте у 2-2,5 рази [1, С. 68].

2) *продуктивність полів і ферм*, тобто зниження собівартості досягається за рахунок підвищення урожайності вирощуваних культур, збільшення надоїв молока на одну корову і зростання середньодобового приросту худоби. У свою чергу першочерговими факторами впливу на урожайність сільськогосподарських культур є вибір оптимальної сівозміни для умов підприємства, застосування і дотримання ресурсозберігаючих технологій вирощування і впровадження нових сортів, найбільш пристосованих до умов господарювання. Як стверджує Чмирь С.М., нові сорти озимої пшениці забезпечують урожайність на 33 % вищу, ніж середні і на 89 %, ніж старі, а ячменя – відповідно на 28 і 56 %. Так, впровадження у виробництво деяких нових сортів пшениці дає змогу досягти її урожайності понад 100 ц/га, а ячменю – 40-45 ц/га [4, С. 17]. Продуктивність ферм, у свою чергу, безпосередньо залежить від породи худоби, технологій відгодівлі та умов утримання тварин. За дослідженнями Чмиря С.М., збільшення надою молока на одну корову з 2500 до 5000 кг забезпечує зниження собівартості на 30 %, середньодобового приросту ВРХ з 350 до 800 г – на 25 %, а приросту свиней з 220 до 500 г/добу – на 46 % [4, С. 17].

3) *прямі матеріальні виробничі витрати*, які на 80 % і більше формують собівартість виробленої продукції. Статтями калькулювання, які можуть забезпечити суттєві резерви зниження собівартості виробництва, ми вбачаємо перш за все запровадження альтернативних видів палива, альтернативних видів добрив (у рослинництві) і дешевших, але не менш якісних кормів (у тваринництві), які в сумі складають до 30 % витрат виробництва. Так, за словами Паштецького А.В., собівартість 1 т біодизеля, одержаного з власновирощеного ріпаку, становить 611 грн., у той час як дизпаливо з нафти закуповується за 8000 грн., що доводить «безпрограшність» ріпаку [3, С. 8]. Що стосується альтернативних видів добрив, то сільськогосподарським підприємствам варто лише забезпечити раціональне використання соломи, чверть і більше якої зазвичай спалюється на полях. За дослідженнями Мессель-Веселяка В.Я.: «При виробництві із тонни соломи, яка використовується для виробництва 8 т гною буде одержано 108 кг NPK, вартістю 983 грн., а при затратах на виробництво гною в

400 грн. економія становитиме 583 грн.; при розкиданні соломи на полі буде одержано 22 кг NPK, вартістю 210 грн., при затратах 85 грн. і економії 115 грн.; при спалюванні соломи в колах і затратах 700 грн. буде одержано тепла, еквівалентного 0,4 тис.м³ газу, вартістю 144 \$, або 1224 грн., буде одержано 633 грн. економії» [2, С. 10-11]. Значне підвищення ефективності молока можна забезпечити при утриманні корів на культурних пасовищах. При цьому середньорічна собівартість 1 ц молока, виробленого при використанні культурних пасовищ, на 20-25 % нижча, ніж при традиційному способі стійлового утримання тварин із згодовуванням кормів зеленого конвеєра. Окупність прибутком витрат на створення пасовищ становитиме 1,4 року. Застосування випасів для поголів'я корів, що налічує 5 млн. гол. при надой молока в пасовищний період 2500 кг і валовому надой 12,5 млн. т, дасть змогу зекономити 400 грн./т, а всього – 50 млрд. грн. [2, С. 11].

Висновки. Отже, всі виробничі аспекти, які забезпечують конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції, а відповідно й впливають на конкурентоспроможність аграрних товаровиробників, можна структурувати у три групи: розмір виробництва, продуктивність полів і ферм, прямі матеріальні виробничі витрати. У свою чергу на кожну з цих груп впливає чималий ряд факторів, що викликає безперервну необхідність визначення важелів їх впливу з метою з'ясування і забезпечення оптимального асортименту конкурентоздатної продукції для гарантованої конкурентоспроможності аграрних товаровиробників.

Література.

1. Месель-Веселяк В.Я. Методичні рекомендації щодо формування спеціалізованих сільськогосподарських підприємств з виробництва продукції тваринництва та обґрунтування раціональних розмірів ферм і комплексів / В.Я. Месель-Веселяк, О.В. Мазуренко, П.В. Щепієнко, М.П. Коржинський та ін. // К.:ННЦ «ІАЕ» УААН. – 2007. – 105 с.

2. Месель-Веселяк В.Я. Напрями забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 7-14.

3. Паштецький А.В. Ефективність виробництва і переробки ріпаку / А.В. Паштецький // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент». – 2008. – Вип. 12/2 (34). – С. 3-10.

4. Чмирь С.М. Формування та розвиток зернового ринку України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економ. наук : спец. 08.00.03 «Економ. та управ. націон. господарством» / С.М. Чмирь. – К., 2009. – 34 с.